

פתח דבר למהדורה החדשה

החלטתו של ד"ר אלכסנדר טל, מנהל הוצאת הספרים של אוניברסיטת בר-אילן, להדפיס מחדש את ספרו של ד"ר מנחם מורשת ראויה לשבח מרובה. זה שנים הרבה שהספר אזל מהשוק. הדפסתו המחודשת עושה שירות חשוב לחוקרי לשון חז"ל, ללומדיה ולשוחרי הלשון העברית. טל הגדיל לעשות בהחלטתו לכנס את מאמריו של המחבר ולספח אותם לספר המתפרסם בשנייה.

בניגוד למורינו ורבותינו, המלומדים הדגולים יעקב נחום אפשטיין, חנוך ילון, שאול ליברמן, יחזקאל קוטשר וזאב בן-חיים שהרבו לעסוק בחקר אוצר המילים של לשון חז"ל, אך מעטים מהבאים אחריהם עסקו בחקר התחום. יוצא מכלל זה מנחם מורשת שיגע וטרח שנים הרבה עד שהעמיד מפעל חיים בחקר הלקסיקון של לשון חכמים.

חיבורו שהופיע לפני ארבעים שנה עומד בערכו גם כיום. הוא מעיד על מחברו שנמנה עם טובי חוקריה של לשון חכמים. המעיין במאות הערכים הכלולים בלקסיקון שהוא העמיד, רואה כמה למדנות וידענות ניבטת מהספר הזה. יש כאן פרישה שקולה של נתונים מכל ספרות התנאים, ניתוח מעולה של כל ערך תוך השוואה ללשון המקרא ולכל להגי הארמית. גם מקומן של שפות אחרות לא נפקד. כחוקר זהיר בכל מקום שהיה מסופק לא חשש לנקוט לשון שמא. עם זאת הוא מתגלה כחוקר חדשן ובעל משנה סדורה. אויה שלא זכה ד"ר מורשת לראות את הופעת ספרו!

גם במעט המאמרים שכתב ופרסם – רובם בחיים חיינו – הרים תרומות חשובות. החשובים שבהם הם שלושת המאמרים שהקדיש לחקר הלשון בברייתות. שלושתם עוסקים בברייתות שבתלמוד הבבלי ורק באחד מהם עסק בברייתות שבתלמוד הירושלמי. הוא העמיד על פעלים מחודשים שנשתקעו בהן. במיוחד חשובה מאוד המסקנה שהוא הגיע אליה, שלשונן של הברייתות שבתלמוד הבבלי אינה לשון חכמים א (= לשון התנאים).

יזכר כאן גם מאמרו על הזדהות השימוש של הבניינים קל והפעיל בלשון חכמים. המאמר מרובה תיעוד, וגם אם כמה מהנתונים ומההיגדים מוקשים, יש במאמר הזה תרומה לשימוש הבניינים בלשון חכמים.

זכות גדולה נפלה בחלקה של הגברת הנעלה, אידיית מורשת, אשת חבר, שיזמה את הופעת הספר הזה וסיפקה את האמצעים הדרושים לפרסומו. תבורך על המעשה ששב להנגיש את מפעל חייו של האיש היקר והחוקר החשוב, ד"ר מנחם מורשת. אחתום את דבריי במילים אחדות על האיש. לא אוכל לשכוח את אישיותו הנעימה ואת צניעותו המופלגת של המחבר המנוח. בעיסוק המחודש במשנתו הסדורה שיתאפשר ללומדיה של לשון חכמים מעמידים הגברת מורשת והוצאת הספרים של אוניברסיטת בר-אילן זיכרון חי למנחם מורשת מנוחתו כבוד.

בירושלים בעשרים ושניים בכסלו תשפ"ב

משה בר-אשר